

Orta Çağ Avrupası'nda Köylü Olmak

Samet YURDUSEVEN*

Özet

Bu çalışmanın amacı Orta Çağ'da Avrupa nüfusunun çok büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin gündelik yaşamı hakkında genel bir çerçeve çizmektir. Orta Çağ Avrupası'nın tarih yazımında odak noktası genelde saraylar ve şehirler olmuştur. Dönemin kaynaklarında da kırsal yaşam ve köylülerin yaşam biçimi genelde göz ardı edilmiştir. Halbuki Feodal düzenin yapı taşı olan Malikâne sistemi ve yarattığı refah, bu köylülerin aheste emeklerinin üzerine kurulmuştur. Senyörün toprağında çalışmaktan ve malikânenin diğer işlerini yapmaktan arta kalan zamanlarda kendi küçük bahçelerinde çalışma fırsatı bulan köylüler, vergilerini hem emek hem de ürünle ödemektedir. Feodalizm hiyerarşisinde her ne kadar farklı sınıflara bölünmüş olsalar da, köylüler arasındaki bu sınıf farkları zamanla erimiş ve Orta Çağ'ın sonlarına gelirken tek bir üretici sosyal sınıfa dönüşme eğilimine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa orta çağı, feodalizm, feodal köylü, gündelik yaşam tarihi, lord, malikane sistemi, manoryalizm, senyör, serf.

Abstract

The aim of this study is to draw a general framework about the daily life of the peasants, who made up the vast majority of the European population in the Middle Ages. The focal point of medieval Europe's historiography was generally palaces and cities. In the sources of the period, the rural life and the lifestyle of the villagers were generally ignored. However, the Manor system, which is the building block of the feudal order, and the wealth it created were built on the slow labor of these peasants. Those who have the opportunity to work in their own small gardens in their spare time from working on the land of the Master and doing other works in the Mansion, the villagers pay their taxes with both labor and produce. Although they were divided into different classes in the hierarchy of feudalism, these class differences among the peasants melted over time and tended to turn into a single productive social class towards the end of the Middle Ages.

* İbn Haldun Üniversitesi, samet.yurduseven@stu.ihu.edu.tr

Keywords: European middle ages, feudalism, feudal peasant, history of everyday life, lord, manor system, manorialism, Medieval Europe, lord, serf.

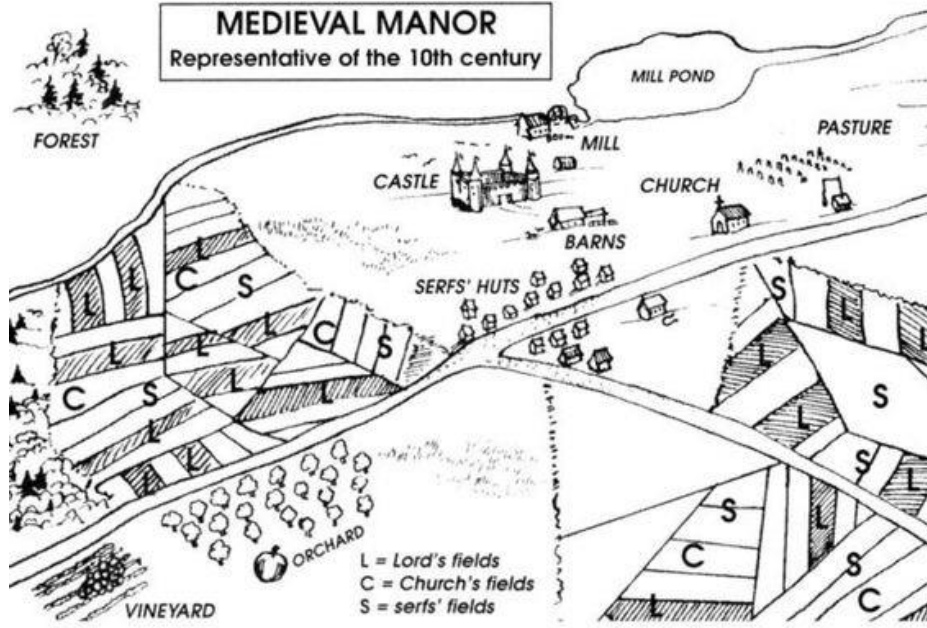
1. GİRİŞ

Bir milenyum süren ömründe Akdeniz coğrafyasına ve Avrupa'nın önemli bir kısmına hükmeden (Batı) Roma İmparatorluğu'nun çöküşü, Avrupa'yı kaotik bir döneme sürüklemiştir. Kuzeyden gelen barbar halkların Roma topraklarını istila etmesiyle başlayan bu dönem Karanlık Çağ olarak adlandırılmaktadır. Bu yeni kaotik dönem, birçok Cermen savaş lordunun kendi küçük hakimiyet alanlarını kurdukları bir ortamla başlamıştır. Pax Romana dönemindeki yüksek güvenlik, ulaşım ve ticaret olanakları ortadan kalkmıştır. Bu tekinsiz ve tehlikeli ortamda, birçok özgür köylü kendisini ve ailesini koruma altına alabilmek için toprak sahipleri ile sosyal bağlar kurarak onların himayesine girmiştir. Bu kişiler, hamiye bıraktıkları toprakları bağımlı işletmeler olarak geri alırken hiyerarşik bir bağ kurmuş oluyordular. Bu sistemde toprağın gerçek sahibi lord/senyör iken, işletmesi ve karşılığında vergisini vermesi için köylülere (peasant) kiralanıyordu.¹ İnsanlar, karınlarını doyurabilmek ve güvenliklerini sağlayabilmek için bu yöntemle başvurdukları, bağımsız/özgür toprak oranı gittikçe azalıyordu. Bu bağların sonucunda; köylüler küçük senyörlere, küçük senyörler daha büyük senyörlere ve onlar da krallara, imparatorla bağlı hale gelerek bütün toplumu kapsayan hiyerarşik bir yapı kurulmuş oluyordu. Bugün bu sistemin genelini Feodalizm olarak adlandırmaktayız. Feodal Avrupa'nın toprak yapısıyla ilgili bilgilere Fatih William'ın emriyle hazırlanan The Domesday Book veya Şarلمان'ın fermanları, mahkeme kayıtları gibi resmî belgeler ve döneme ait şahsi yazılar vasıtasıyla ulaşmak mümkündür. Orta Çağ Avrupası, çok yüksek oranda kırsal yaşamın hâkim olduğu bir yerdir. Buna karşılık, toplumun temelini oluşturan köylüler hakkındaki bilgiler, şehirliler ve aristokratlarla kıyaslandığında oldukça azdır. Bunun sebebi, köylülerin neredeyse tamamının okuryazar olmaması ve belge bırakma gücünü elinde tutanların köylüleri sadece genelleme yapacak kadar önemsemesidir. Bu makalenin amacı, Avrupa'nın Feodal sistem ile özdeşleştiği Orta Çağ döneminde toplumun çoğunluğunu oluşturan köylülerin gündelik yaşamlarıyla ilgili genel bir çerçeve çizmektir. Onlar, dönem kaynaklarının görmezden gelişinin aksine önemlidir. Çünkü dünyanın refahı onların aheste emeklerinin üzerine kurulmuştur.²

---

¹ Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021.

² Eileen Power, *Ortaçağ İnsanları*, İstanbul: Kronik Kitap, 2021.

Şekil 1 Bir Malikâne Örneği

2. MALİKANE SİSTEMİNDE KÖYLERİN YAPISI

Uygulama bakımından coğrafyaya ve döneme göre farklılaşabilse de Feodal sistemin temel yapı taşı Malikâne sistemi (Manorialism) Orta Çağ Avrupası'na hükmetmiştir. Bu sistem, senyöre³ bağlı köy veya köylerin Malikâne etrafında konumlanması ve kendi özerk sosyal-ekonomik hayatına sahip olmasıyla var olmuştur. Bu dönemde her türlü vergi ve ekonomik hesaplama hane sayısı üzerinden yapılmaktadır. Model bir köyü ele aldığımızda; senyörün (asıl toprak sahibinin) büyük evi, kilise, köy sakinlerinin ev arsaları, büyük ortak tarlalardan ve meralardan oluştuğunu görmekteyiz.⁴ Bunların yanında genelde değirmenci ve demirci gibi bazı esnaflar da bulunabilmektedir. Senyör malikânesi etrafı surlarla veya çitlerle kaplı, bazen kaleye benzeyen kompleks yapılardır. İçerisinde senyör evi dışında büyük ambar, ahır, depo, ziyafet salonu gibi parçalar barındırır. Köylülerin evleri yaklaşık çeyrek dönümlük arsalar üzerinde bulunmaktadır. Genelde kullanılan ev tipinde, insanlar ve hayvanlar için ayrılan kısımlar dışarıdan bakılınca tek çatı altında birleşik gözükür. Yaşam alanının merkezinde bir ocak bulunur ve aynı zamanda hem aydınlatma hem de ısıtma işlevi görür. Mobilyalar ahşaptan, basit ve azdır. Mutfak takımları da çoğunlukla kilden ve tahtadan imal edilmiştir. Tuvaletler ise, bugün hala bazı köylerde görülebildiği üzere, evin dışında bir müştemilat şeklinde kullanılıyordu. Köylülerin evlerinin bulunduğu arsalarda küçük arka bahçelerde tarım da yapılmaktaydı. Bu küçük ve haneye ait bahçelerdeki tarım genelde evin beslenmesinde kullanılmaktadır. Su ihtiyacı ise kuyulardan veya derelerden taşınma ile gelmektedir. Kiliselerin geçimi için kendine bağlı

³ Derebeyi, Lord.

⁴ Anita Baker, *The Medieval World: The Illustrated History of the Middle Ages*, Birinci baskı, Londra: Carlton Publishing Group, 2018.

mülkleri ve cömert zenginlerden gelen bağışları vardır. Yine de görece fakir kiliseler pek çok papaz tarafından tercih edilmez ve görev köylülerden birine bırakılırdı.⁵

3. KÖYLÜLÜK

Feodalizm, toplumsal ilişkileri itaat ve koruma alışverişine indirgeyen bir sistemdir. İtaat edenleri, yani Feodal yapı içerisinde yaşayan köylüleri niteleyen birçok sınıf vardı. Fakat bu sınıflar arasındaki farklar son derece muğlak olmakla birlikte zaman içinde görünmez olmuş ve ortak bir köylü sınıfına dönüşmüştür. Başlarda Şarlıman döneminde serflik veya kölelik ile bağımlı köylüler (colonus) arasındaki fark netken, birkaç yüzyıl içerisinde benzer anlamlara gelmeye başlamıştır. Zaten akla gelen ilk anlamıyla kölelik, dini olarak olumsuz karşılanan bir durumdur. Bunun yanında köle azadı teşvikleri ve lordların aslında azat işlemleriyle pek bir şey kaybetmemesi köle sayısını süreç içerisinde hızla azalttı. Bunun yerine kiralanan toprağın kirasını ödeyen ve bunun yanında senyörün angarya işlerini de gören bağımlı çiftçiler/köylüler çok daha verimli bir ekonomi oluşturmuştu. Toprak sahipleri bu şekilde çalışanlarını beslemek zorunda da kalmıyordu.⁶ Yine de toprağa bağımlı köylüler, köyden ayrılmak veya dışarıdan evlilik yapmak için senyörden izin almalıydı. İzinsiz şekilde topraklarından ayrılmak veya sadakat yeminini bozmak korkunç bir suç olarak kabul ediliyordu.⁷ Nihayetinde, toprak başka bir senyöre satıldığında ona bağlı serfler de toprakla beraber yeni senyörün himayesine devroluyordu. Bu yapı içerisinde, Orta Çağ'ın başlarında köylüler sadece hayatta kalmaya çalışırken yüzyıllar geçtikçe daha iyi yaşam şartlarına kavuştular.

Şekil 2 Köy Yaşamı

⁵ Pınar Ülgen. *Orta Çağ Avrupa'sında Gündelik Yaşam*. Birinci baskı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.

⁶ Marc Bloch, *Feodal Toplum*.

⁷ Anita Baker, *The Medieval World: The Illustrated History of the Middle Ages*.

4. KÖYLÜLERİN GÜNDELİK YAŞAMI

Evlilikler genelde aynı köyden yapılır ve maddi durumdan bağımsız olurdu. Zaten kimsenin pek bir şeye sahip olmadığı köy hayatında, evliliklerin sevgi vesilesiyle yapıldığını söylemek mümkündür. Köylü hanelerinde genelde çekirdek aileler yaşardı. Hane içinde herkes, çocuklar dahil, yapabildiği bir işten sorumlu tutulurdu. Zaten çocukluk mefhumunun (en azından Avrupa özelinde) modern bir anlayış olduğu, Annales tarihçisi Philippe Ariès'in çalışmasında gözler önüne koyulmuştur.⁸ Köylüler haftanın belirli günlerinde senyörlük işlerinde çalışmak zorunda olmakla birlikte, kalan günlerde kendi küçük topraklarıyla ilgilenebilmektedir. Erkekler ve kadınlar arasındaki iş paylaşımında ise net bir ayırım vardı. Tarlada çalışmanın yanında odun kesmek, meyve toplamak ve tamirat işleri özellikle erkekler tarafından yapılan bazı işlerdir. Kadınlar ise daha çok hanelerinin küçük bahçesinde çalışmak, yemek yapmak, dokuma yapmak, süt sağmak ve senyörün evindeki değişken işleri yapmakla yükümlüydü. Görüldüğü üzere, köylüler bir yandan senyörü daha da zenginleştirirken, diğer yandan hane geçimlerini de sağlamaya çalışıyorlardı. Kendi bahçelerinden, hayvanlarından ve mallarından yaptıkları üretimlerden dahi senyöre vergi vermek zorundaydılar. Yani ödemeler genelde para yerine ürün ve emekle yapılıyordu.

Beslenme çeşitliliği ise çok kısıtlıydı. Beslenmenin tamamen sınıfsal olduğu bir dönemde, köylüler genelde siyah ekmek ile beslenmekteydi. Temiz suyun bulunmasının zor olması sebebiyle bira tüketimi de fazlaydı. Bunlara karşın, mesela, geyik eti veya şarap tüketimi köylüler için neredeyse imkânsız gibiydi. Temizlik konusunda ise, olanaklar yine kısıtlıydı. El ve yüz yıkamak genel bir rutin olmasına rağmen, genel anlamda yıkanmak köylüler için çok nadir bir durumdu. Kilise, köy yaşamının merkeziydi. Çeşitli ritüeller ve Pazar ayinleri sırasında insanlar bir araya gelmekteydi. Hristiyanlığın yüksek yaygınlığına rağmen, Pagan dönemden kalma birçok batıl inanç da varlığını sürdürmeye devam ediyordu. Bunların yanında, Orta Çağ Avrupa'sı festivaller, panayırlar ve bayramlar merkeziydi. İnsanların eğlence hayatının sadece bunlardan oluşmasından dolayı, özel günlere önem atfediliyordu. Bir 13. Yüzyıl belgesine göre, bu özel günler yüzünden yılın sekiz haftası çalışılmamaktadır. Sadece Noel tatili on iki gün sürmekteydi. Bunlara bir de pazar günleri eklendiğinde bu oran, günümüz Kuzey Amerika'sında verilen tatillerden daha fazladır.⁹

Eileen Power'ın Ortaçağ İnsanları kitabında bahsettiği Çiftçi Bodo, köylülerin gündelik yaşamını resmetmek açısından güzel bir örnektir.¹⁰ Paris yakınlarındaki Villaris'te yaşayan Çiftçi Bodo bir 11 *colonus* yani toprağa bağımlı fakat köle olmayan köylüdür. Karısı Ermentrude ile çocukları Wido, Gerbet ve Hildegard ile yaşamaktadır. Bodo'nun kendisine ait küçük bir arazisi ve asması vardır. Bu Malikane; serflerin bağda, hürlerin toprakta çalıştığı bir mülktür. Bodo sabah kalkar ve hemen keşişin tarlasına yola koyulur. Çünkü senyörel toprakta çalışma sırası ondadır. Bütün gün orada çalışacaktır. Bu sırada karısı Ermentrude da piliç ve

⁸ Philippe Ariès, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, New York: Alfred A. Knopf, 1962.

⁹ Pınar Ülgen. *Orta Çağ Avrupa'sında Gündelik Yaşam*.

¹⁰ Eileen Power, *Ortaçağ İnsanları*.

yumurta ödemesini yapmak üzere büyük eve gider. Ondan sonra günün kalanında üzüm bağıyla ilgilenir, çocukları doyurur ve elbise dokur. Bu sırada diğer kadınlar da kocalarının tarlalarında çalışmaktadır. Akşam olduğunda, yemek yenir ve güneş battığı gibi yatılır. Çünkü köyde hem yeterli mum yoktur hem de sabah tekrar erken kalkılacaktır. Uzun zamandır Hristiyan olmalarına rağmen muhtemelen diğer köylüler gibi Bodo'nun da batıl inançları vardı. Zaten söyledikleri türkü ve ilahiler de Pagan dönemden kalan, sadece isimleri değiştirdikleri şeylerdi. Pazar günleri çalışmıyorlardı ama kiliseye gitmek ve sessizce eve dönmek onları mutlu etmezdi. Bu yüzden, Bodo ve diğer köylüler şarkı söyler ve dans ederlerdi. Yılın belli dönemlerinde Bodo ve ailesi panayırlara giderlerdi. Muhtemelen onların en çok gittiği panayır Paris civarında yapılan St. Denys panayırdı. Buralarda uzun süre gezer, asillere satmak üzere getirilen pahalı malları inceler, eğlenir ve köye geri dönerlerdi.

5. SONUÇ

Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle kaotik bir yapıya bürünen Avrupa, bu kaotik yapıdan bir düzen çıkarmayı başarmıştır. Feodalizm dediğimiz bu düzen Malikâne sistemine dayanmaktadır. Malikâne sistemi ise, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan sıradan adamlara yani köylülere dayanmaktadır. Her ne kadar, dönemin okuryazar elitleri tarafından bahsedilmeye değer görülmeseler de çeşitli belgelerden elde ettiğimiz bilgilerle köylülerin yaşam koşullarını bir noktaya kadar anlayabiliyoruz. Aralarındaki sınıf farklarının bir potada eriyişi ile emeği sömürülen tek bir sınıf haline gelen köylüler, aslında bütün refahı oluşturan kişilerdi. Fakat aristokrasi ve kilise için oluşturdukları bu refahtan kendileri için yararlanma hakları yoktu. O günün şartlarında önemsenmeseler de bugünden bakıldığında hikayesi yazılmamış sıradan insanların gündelik yaşamları ilgi çekici bir konudur. Çünkü içlerinden Ginzburg'un Menacchio'su gibi mükemmel örnekler çıkması mümkündür. İnsanların dünyayı algılayışının, zihniyetlerinin ve yaşam şekillerinin değişim serüveni tarihçiliğin önemli konularından biridir. Bu durum ışığında, bu makale Orta Çağ Avrupa'sında Feodal düzen içinde yaşayan köylülerin gündelik yaşamlarını genel bir incelemeye tabi tutmuştur.

KAYNAKLAR

Anita Baker, *The Medieval World: The Illustrated History of the Middle Ages*, Birinci baskı, Londra: Carlton Publishing Group, 2018.

Eileen Power, *Ortaçağ İnsanları*, İstanbul: Kronik Kitap, 2021.

Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021.

Philippe Ariès, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, New York: Alfred A. Knopf, 1962.

Pınar Ülgen. *Orta Çağ Avrupa'sında Gündelik Yaşam*. Birinci baskı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.